

Medåkers kyrka

Antikvarisk kontroll

Medåkers prästgård 2:1
Medåkers socken
Västmanland

Ulf Alström

Medåkers kyrka

Antikvarisk kontroll

Medåkers prästgård 2:1
Medåkers socken
Västmanland

Ulf Alström

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Kulturmiljövård Mälardalen 2008

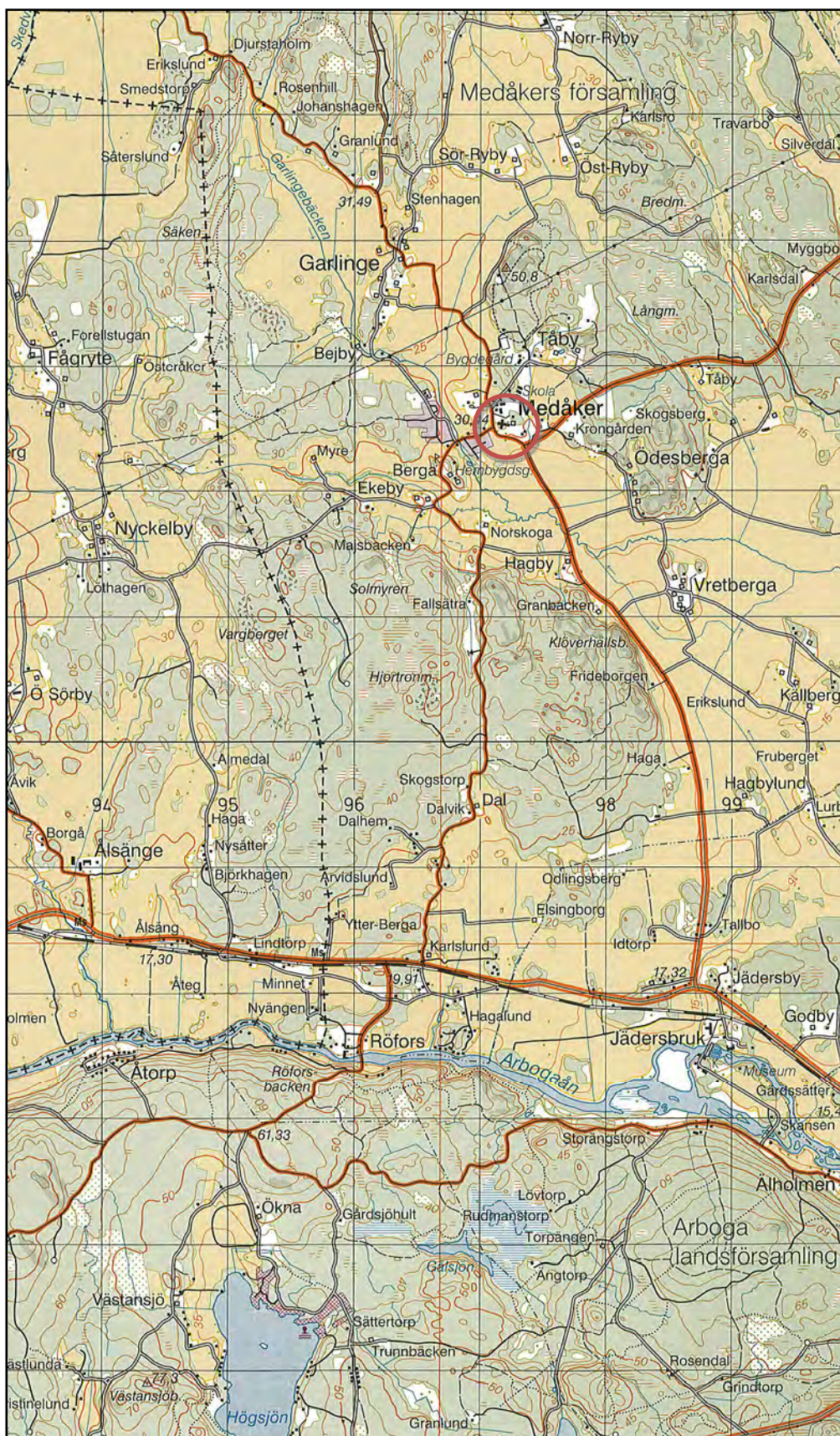
Framsidesbild: Invigningskors i Medåkers kyrka. (Foto och photoshop U. Alström.)
Baksidesbild: Modernt processionskors, Medåkers kyrka. (Foto och photoshop U. Alström.)
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISSN: 1653-7408
ISBN : 978-91-86019-77-8

Tryck: Just Nu, Västerås 2008.

Innehållsförteckning

Inledning.....	5
Bakgrund	5
Målsättning och metod	6
Genomförande	6
¹⁴ C dateringar	9
Sammanfattning.....	10
Referenser.....	11
Kart- och arkivmaterial	11
Otryckta källor.....	11
Litteratur.....	11
Tekniska och administrativa uppgifter	12

Figur 1. Undersökningsplatsens läge markerat med en ring. Utdrag ur topografiska kartan Örebro 10F NO. Skala 1:50 000.

Inledning

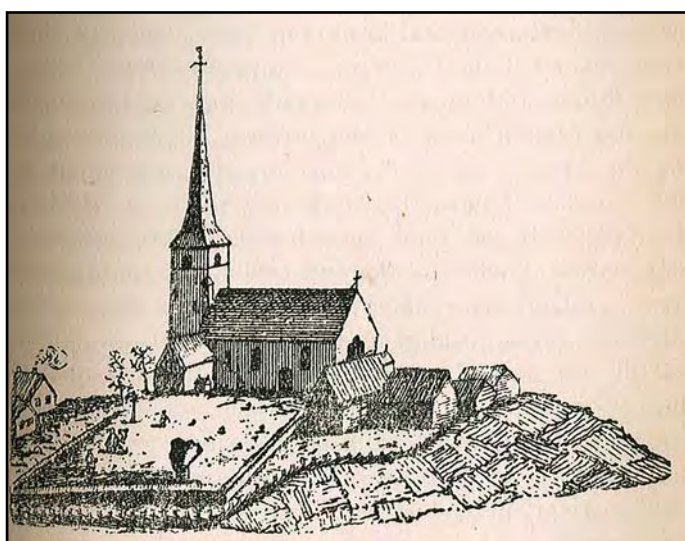
På grund av en fukt- och mögelskadeanalys vid Medåkers kyrka har en arkeologisk antikvarisk kontroll utförts i samband med schaktningar för provgropar inne och utanför kyrkan.

Uppdragsgivare var Arbogabygdens församling, kyrkogårds och fastighetsförvaltningen, som också bekostade arbetet. Samordnare för arbetet var Svensk Klimatstyrning, Kolbäck. Arbetet utfördes 2008-04-24 efter ett beslut av Länsstyrelsen i Västmanlands län 2007-08-15 med dnr 431-7288-07.

Figur 2. Medåkers kyrka april 2008. (Foto U. Alström.)

Bakgrund

Figur 3. Medåkers kyrka omkring 1754. (Efter Grau nytryck 1904.)

Medåkers kyrka ligger cirka 10 kilometer från Arboga. Som brukligt är är även denna kyrka placerad på en höjd så att den skall synas på långt håll och accentuera symbolvärdet ytterligare på kyrkobyggnaden. Kyrkan är en salkyrka och har ett nordligt sidoskepp och ett västtorn. Väggarna är av gråsten. Kyrkan tros vara från 1200-talet. Under 1300-talet för-

längdes kyrkan västerut med en tornbyggnad och i norr tillkom en sakristia (Hammariskiöld 2005).

I Olof Graus sockenbeskrivning tryckt 1754 nämns att en runsten skulle ha funnits i kyrkan. Även senare litteratur nämner runstenar i kyrkan (Berggren 1982). Det är normalt uppgifter som skulle tas med i diskussionen om när Medåkersbygden kristnades. Dessvärre var stenen troligtvis en medeltida gravsten vilket i sig är anmärkningsvärt (Grau 1754 (1904), Jansson 1964). Kyrkan tycks också ha haft ett benhus (ossuarium) vid vinkeln mellan vapenhus och torn (Söderbäck 1983). Uppgifter om benhus och lämningar efter sådana är ovanliga i Västmanland. Det finns säkert flera kyrkplatser med benhus. En kyrkplats som har haft ett benhus är med stor sannolikhet Svedvi kyrka utanför Hallstahammar (Alström 2005). Några spår efter ett ossuarium i Medåker finns inte idag, men eftersom kyrkan har fuktproblem är det rimligt att en dränering läggs efter kyrkväggen och vid ett sådant arbetsföretag kan möjligen rester efter ett benhus avtäckas. Nu finns en trappa till kyrktornet på platsen. En av stenarna i trappan har ristningar som kan vara stenhuggarmärken.

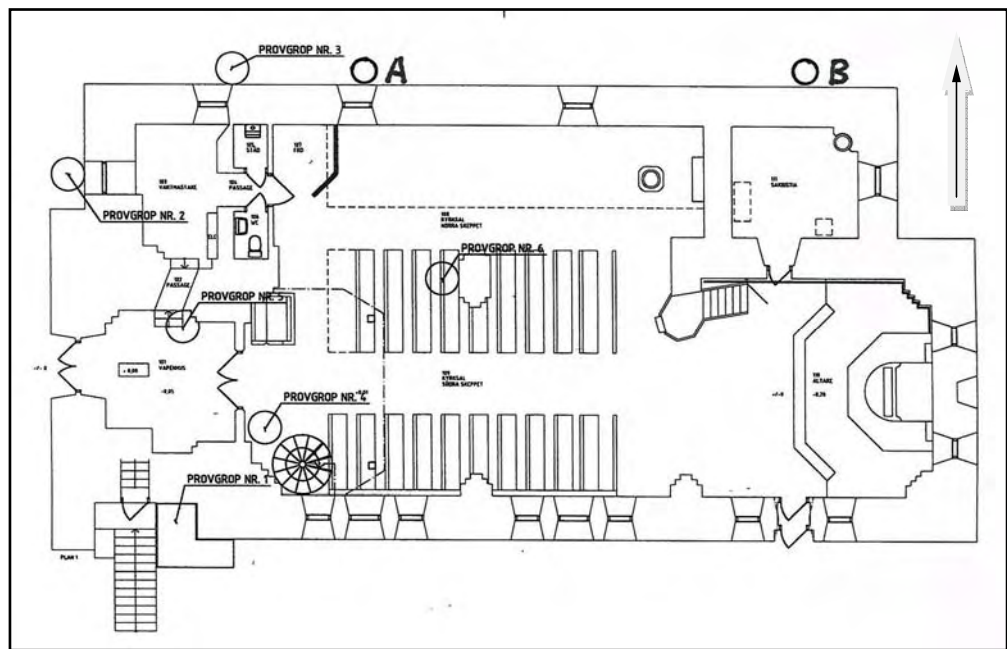
Figur 4. Den nedre stenen i trappan vid kyrktornet med ristade tecken som kan vara stenhuggarmärken. (Foto U. Alström.)

Målsättning och metod

Målsättningen med den arkeologiska antikvariska kontrollen var att skydda murverk och gravanläggningar från att skadas. Om smärre anläggningar skulle beröras av undersökningen skulle dessa dokumenteras. Särskild vikt lades vid fotodokumentationen på grund av arbetets karaktär. Socknarnas kyrkor är fortfarande en viktig del i människors liv och många bryr sig om vad som händer vid deras kyrka.

Genomförande

Arbetet med fuktskadeanalysen följde gängse principer. Ett antal provgropar togs upp med hjälp av minigrävare utomhus och manuell grävning inne i kyrkan. Fem provgropar grävdes intill kyrkans ytterväggar. Inne i kyrkan togs tre provgropar upp.

Figur 5. Medåkers kyrka. Schaktens placeringar markeras med runda cirklar samt vid trappan i sydväst en geometrisk figur. A och B är extraschakt pga berg som nästan går i dagen. (Karta Svensk Klimatstyrning. Okänd skala.)

Provgrop 1. Schaktet är beläget intill trappan som leder upp till kyrktornet i kyrkans sydvästra hörn. Under ett 0,1 m tjockt gruslager kom berg. Gropen utvidgades något och kunde grävas till 0,6 m djup. Gropens storlek var då cirka 1x2 m. I schaktmassorna kom en del ben. Det var inte några större mängder varför det inte går att bekräfta att det funnits ett benhus på platsen.

Provgrop 2. Schaktet är beläget vid tornets nordvästra hörn. På 0,45 m djup fanns berg. Trots det ringa djupet påverkades 2 gravar av schaktningen. Dessa låg på 0,3 m djup. Det är anmärkningsvärt att gravdjupet var så ringa. Det kan inte ha kommit som en överraskning att berget ligger så nära markytan. Trots det har man valt att placera gravar vid tornet. I de båda gravarna låg ett barn och en vuxen individ. Den vuxna personen grav hade inte skadats nämnvärt av senare tiders aktiviteter, varför man kunde dokumentera armställningen. Med hjälp av en armställningskronologi som presenterades i en avhandling 1976 av Lars Redin kan man grovt beräkna från vilken tid graven härstammar. Den döde hade armarna på magen vilket daterar graven till 1400-1500 talen (Redin 1976) (mer om detta nedan). Barnets ben hade störts av den senare gravläggningen men låg samlade i graven.

Figur 6. Provgrop 2. Skeletten låg strax under det vita dräneringsröret och ett täcke av mineralull samt grusblandad silt. (Foto U. Alström.)

Provgrop 3 samt provgroparna A och B. De tre provgroparna efter kyrkans norra vägg grävdes till cirka 0,5 m djup. Lagerföljden var störd av två dräneringsledningar, mineralull samt en teleledning. Sparsamt med ben

Provgrop 4. Provgrop 4 var 0,1 m djupt pga berg. Inga arkeologiska föremål påträffades.

Provgrop 5. Provgropen var 0,4 m djup Under tegelgolvet och betongen fanns grusig lera. Inga arkeologiska föremål påträffades.

Figur 7. Provgrop 6 i norra bänkkvarteret. Under betongen fanns sandblandad lera. (Foto U. Alström.)

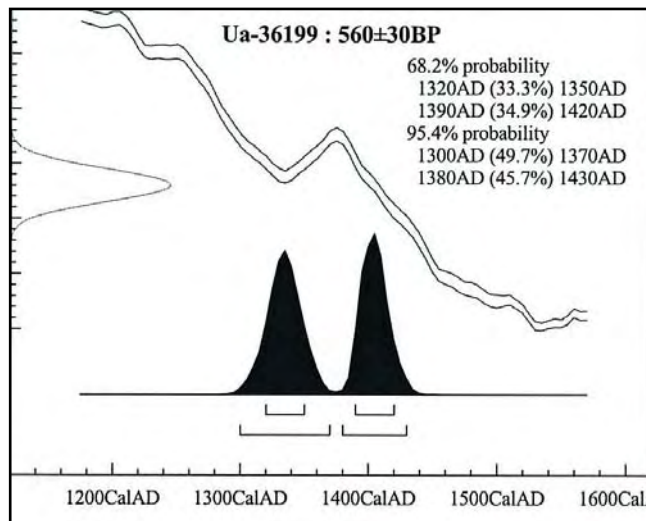
Provgrop 6. Provplatsen var 0,35 m djup och cirka 0,4 m stor. Inga arkeologiska iakttagelser gjordes. Under betongen kom sandblandad lera.

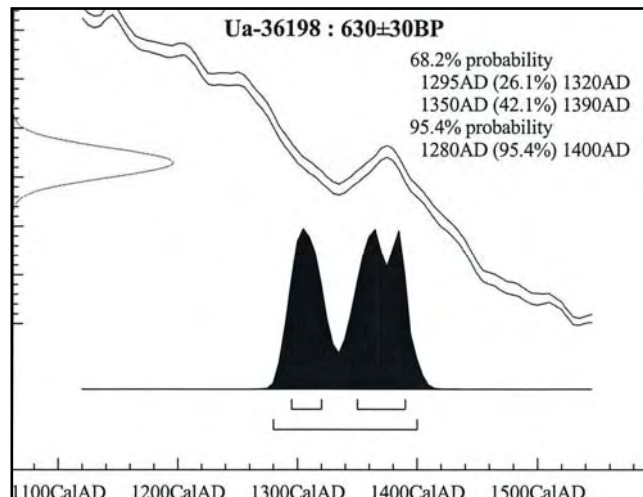
Figur 8. Provgrop 1. Berg strax under gruslagret orsakade en kort diskussion om utvidgning av provgropen. (Foto U. Alström.)

¹⁴C dateringar

Två ¹⁴C dateringar togs från skelett som var relativt intakta. Proverna togs invid tornets norra vägg. Skeletten låg mycket grunt. Inget tyder på att material ovan gravarna fraktats bort under tidens gång. De låg inrättade efter tornets vägglinje och bör rimligen ha gravlagts när tornet fanns. Kyrkokaraktäristiken anger att kyrkans torn byggdes på 1300-talet (Hammarskiöld 2005). Proverna härrör sig från en vuxen individ och ett barn. Barnet begravdes först. Därefter gravlades den vuxne vilket orsakade en viss oordning på benen i barngraven.

Figur 9. Prov från barnet visar att den döde med 95 % sannolikhet begravdes under perioden 1300-1430 (Ångströmlab, Uppsala).

Figur 10. Prov från den vuxne visar att den döde med 95% sannolikhet begravdes under perioden 1280-1400 (Ångströmlab, Uppsala).

Båda ¹⁴C proverna kan stödja kyrkans och framförallt tornets datering i den kyrkokaraktäristik som upprättats för Medåkers kyrka. Bedömningen att stenkyrkan byggdes i slutet av 1200-talet tycks vara korrekt (Hammarskiöld 2005).

Sammanfattning

Medåkers kyrka ligger på ett krön i det västmanländska landskapet. Kyrkan är grundlagd på fast berg utifrån det resultat som uppnåtts vid provgrovsgrävningen. För arkeologin betyder det att det vid ytterligare ingrepp i och vid kyrkan kan förväntas grunda gravar. Möjligheten att finna spår efter det förmodade benhuset finns. Antagligen härstammar emellertid uppgifterna om benhuset från Olof Graus teckning över kyrkan. Där har han tecknat en märkligt placerad utbyggnad söder om tornet. Förmodligen är det vapenhuset som är avbildat. Det byggdes under 1490-talet (Hammarskiöld 2005). På Graus teckning finns ytterligare en ingång från söder. Det bör vara en koringång.

¹⁴C dateringar från två gravar stöder antagandet att stenkyrkan byggdes i slutet av 1200-talet.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Svensk Klimatstyrning. Medåkers kyrka.

Topografiska kartan. Örebro 10F NO. Skala 1:50 000.

Otryckta källor

Hammarskiöld, R., 2005. Medåkers kyrka. Kulturhistorisk karaktärisering. Västerås stift.

Possnert, G., 2008. Resultat av ¹⁴C datering av ben från Västmanland. Ångströmlaboratoriet, Tandemlaboratoriet. Uppsala universitet. Uppsala.

Litteratur

Alström, U., 2005. Svedvi kyrka. Antikvarisk kontroll. Kulturmiljöavdelningen rapport A 2005:A44. Västmanlands läns museum. Västerås.

Berggren, B., 1982. Kyrkorna i Västmanland län. Utg. av Västmanlands nyheter. Västerås.

Grau, O., 1754. Beskrifning öfver Wästmanland med sina städer, häradar och socknar. Utg. av Västmanlands Allehanda. Nytryck 1904. Västerås.

Jansson, S.B.F., 1964. Västmanlands runinskrifter. Sveriges runinskrifter. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Stockholm.

Redin, L., 1976. Lagmansheidan. Ett gravfält som spegling av sociala strukturer i Skanör. Acta Archaeologica Lundensia. Lund.

Söderberg, P., 1983. Medåkers kyrka. Utg. av Medåkers församling i samarbete med hembygdsföreningen. Medåker.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>KM dnr:</i>	07071
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-7288-07 2007-08-15
<i>Undersökningsperiod:</i>	2008-04-24
<i>Arkeologtimmar:</i>	7 timmar
<i>Exploateringsyta:</i>	8-9 m ²
<i>Personal:</i>	Ulf Alström
<i>Belägenhet:</i>	Medåkersprästgård 2:1
<i>Topografisk karta:</i>	Topografiska kartan Örebro 10F NO
<i>Koordinatsystem:</i>	Rikets
<i>Koordinater:</i>	X 6592530 Y 1497200
<i>Inmätningssmetod:</i>	Manuell
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Samtligt dokumentationsmaterial återges i rapporten
<i>Fynd:</i>	Inga föremål påträffades

